

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК „ПРОФ. ЛЮБОМИР АНДРЕЙЧИН“

ОТЧЕТ ЗА 2018 ГОДИНА

Съдържание

1. Проблематика на звеното	4
1.1. Преглед на изпълнението на целите (стратегически и оперативни), оценка и анализ на постигнатите резултати и на перспективите на звеното в съответствие с неговата мисия и приоритети, съобразени с утвърдените за 2018 г. научни теми	4
1.2. Изпълнение на Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030	8
1.3. Полза / ефект за обществото от извършваните дейности	10
1.4. Взаимоотношения с други институции	12
1.5. Общонационални и оперативни дейности, обслужващи държавата	14
2. Резултати от научноизследователската дейност през 2018 г.	18
2.1. ЕДНО най-значимо научно постижение и съответната графична илюстрация към него с кратък подфигурен текст (графичната илюстрация се прилага)	18
2.2. ЕДНО най-значимо научноприложно постижение и съответната графична илюстрация към него с кратък подфигурен текст (графичната илюстрация се прилага)	18
3. Международно научно сътрудничество на звеното	19
3.1. Междуакадемично сътрудничество	19
3.2. Международни проекти с външно финансиране	20
3.3. Най-значим международен проект с участието на Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ (с илюстрация и кратък текст под нея)	22
4. Участие на звеното в подготовката на специалисти: форми; сътрудничество с учебни заведения; външни заявители, включително от чужбина; анализ на състоянието, перспективи и препоръки	22
5. Иновационна дейност на звеното и анализ на нейната ефективност	23
5.1. Осъществяване на съвместна иновационна дейност с външни организации и партньори, включително поръчана и договорирана с фирми от страната и чужбина.	23
5.2. Извършен трансфер на технологии и/или подготовка за трансфер на технологии по договор с фирми, данни за полученото срещу това заплащане; данни за реализираните икономически резултати във фирмите (работни места, печалба, производителност, дял от новите продукти в общия обем на продажбите и т.н.).	24
6. Стопанска дейност на звеното	24
6.1. Осъществяване на съвместна стопанска дейност с външни организации и партньори (продукция, услуги и др., които не представляват научна дейност на звеното), включително поръчана и договорирана от фирми от страната и чужбина	24
6.2. Отдаване под наем на помещения и материална база	24
6.3. Сведения за друга стопанска дейност	24
7. Кратък анализ на финансовото състояние на звеното за 2018 г.	24
8. Издателската и информационната дейност на Института за български език за 2018 г.	25
9. Информация за Научния съвет на звеното	29

10. Копие от Правилника за работа в звеното 29
11. Списък на използваните в отчета и приложенията към него съкращения 29
12. Приложения към Годишния отчет на Института за български език за 2018 година 29

1. Проблематика на звеното

1.1. Преглед на изпълнението на целите (стратегически и оперативни), оценка и анализ на постигнатите резултати и на перспективите на звеното в съответствие с неговата мисия и приоритети, съобразени с утвърдените за 2018 г. научни теми

Институтът за български език към Българската академия на науките е национален научен център за изследване и описание на българския език – на неговото съвременно състояние, история, диалектно многообразие и на връзките му с други езици.

Мисията на Института за български език е свързана с:

- развитие на фундаментални и научноприложни изследвания на българския език в съответствие с националните и европейските приоритети;
- изследване, описание, съхранение и популяризиране на българското езиково културноисторическо наследство;
- развитие на езикови ресурси и технологии за български език;
- подпомагане на изучаването на български език на всички равнища.

През 2018 г. работата на Института за български език е ориентирана към изпълнението на „Стратегията и плана за развитие на Института за български език при БАН (2018 – 2030 г.)“ и други академични, национални и европейски програми.

През 2018 г. изследователите от Института за български език успешно продължиха да работят върху 17 научни проекта, утвърдени от Научния съвет на Института през 2016, 2017 и 2018 година и финансирани от бюджетната субсидия. Темите на проектите са пряко свързани с основните приоритетни направления за изследване и развитие на Института за български език:

- Теоретични езиковедски изследвания;
- Академични речници на българския език;
- Електронни езикови ресурси и програми за тяхната обработка;
- Езикова култура;
- Езиково културноисторическо наследство на българите;
- Извори за историята на българския език.

Положителната оценка, която може да се даде за дейността на Института за български език при Българската академия на науките през 2018 година, се основава на:

- сериозните научни и научноприложни резултати, отразени в голям брой публикации и цитирания в престижни научни издания;
- успешното приложение на езиковите технологии в иновативни разработки в съответствие с приоритетни направления на „Иновационната стратегия за интелигентна специализация на Република България (2014 – 2020)“ и „Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България (2017 – 2030)“;
- активното участие в проекти на европейско, регионално и национално ниво;
- експертното обслужване на държавата и обществото;
- участието на учени в престижни международни научни организации, в програмни комитети на международни конференции, в редколегии на авторитетни международни списания и др.;
- активните контакти с водещи университети и научни институции в страната и чужбина;
- развитието и прилагането на съвременни изследователски подходи и езикови технологии в обучението по български език.

По-конкретно основните резултати от научноизследователската дейност на Института за български език са, както следва:

1.1.1. Системно проучване и описание на граматичната структура и лексикалния състав на съвременния български книжовен език

А) Изследване на граматичната система на съвременния български книжовен език и писмената практика

През 2018 г. продължи работата по проекта „Нормативна граматика на българския език“, която включва проучване на граматичната система на съвременния български книжовен език. Извършено е описание на формообразователните типове в именната и глаголната система, както и на неизменяемите части. Публикувани са 6 студии в индексирано списание в чужбина, а част от резултатите по проекта са представени на международна конференция.

Б) Проучване на съвременното състояние на българската лексика и лексикографско описание на българския език

Многобройните речници, които Институтът съставя, отговарят на нуждите на съвременното общество от качествени и професионално изработени източници на информация за значението, формите, употребата и произхода на лексиката на българския език.

През 2018 продължи работата по съставянето и редактирането на поредния том XVI (буква С) от многотомния тълковен „Речник на българския език“ (<http://ibl.bas.bg/rbe/>), като са съставени и двустепенно редактирани над 700 компютърни страници с речникови статии. Продължи дигитализирането на лексикалните архиви на речника, като са сканирани материалите за букви У – Ц от Общия архив.

В рамките на проекта „Теоретични и лексикографски аспекти в проучването на съвременната българска лексика“ през 2018 г. са публикувани 2 монография (Костова, Н. *Глаголни неологизми в българския език*. София: Авангард Прима, 2018. 205 с. ISBN 978-619-239-107-2; Сумрова, В. *Новите феминални названия в българския език*. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2018. 202 с. ISBN 978-954-322-952-9), 1 студия и 10 статии. Трудовете разглеждат актуални проблеми, свързани със съвременното състояние и динамиката на българската лексика.

През 2018 г. в рамките на проекта „Терминологична практика“ завърши работата върху „Речник на основните термини в българската наука. Т. V. Икономика“, съдържащ над 4 300 термина от подобластите: теория на икономиката и микроикономика, макроикономика, икономика на селското стопанство и вътрешна търговия, икономика на туризма и др. Извършена е редакция и подготовка на тома за печат.

Приключи също така изпълнението на проекта „Език и математика – езикът на математиката“. Резултатите от изследването са представени в доклади, изнесени на научни конференции у нас и в чужбина, 3 от които през 2018 г.

В) Езикова култура

Кодифицирането на книжовноезиковата норма на българския език е сред основните задачи на Института за български език. За целта се извършва системен анализ на съвременното състояние на езика и се изработват нормативни справочници с официален характер.

В рамките на проекта „Езикова култура и езикова политика. Електронни ресурси за езикови консултации“ през 2018 г. са проучени различни аспекти от проблематиката на българския книжовен език и неговите норми. Онлайн справочникът „Езикови справки по интернет“ (<http://ibl.bas.bg/ezikovispravki/kategorii/>) е обогатен с нови езикови въпроси,

зададени от потребители, и техните отговори. В базата от данни на Справочника има над 1 100 въпроса и отговора, като за потребителите са достъпни близо 500. Усъвършенствана е класификацията на типовете въпроси. Издадени са 2 научни и 8 научнопопулярни публикации.

Г) *Разработване на проблеми от областта на теорията за езика*

През 2018 г. продължиха теоретичните изследвания в рамките на проекта „Език. Личност. Общество“ по темите „Граматика, съзнание, етнолингвистика“ и „Противоположностите в езика и равнища на теоретичното осмисляне“. По първата тема беше отчетен и приет за печат трудът на проф. М. Стаменов „Начини на представяне на Аза в езика“.

Проектът „Съпоставително-типологични аспекти на лексикалните и граматичните изследвания в родствени и неродствени езици“ обединява няколко теми. Темата „Проблеми на общността и разликите при двуезични изследвания – граматика и лексика“ приключи с 1 монография (Легурска, П. *Аспекти на словоредата в българския и руския език* (върху преводен материал от художествен текст). Дзяло, 11, е-издание, 2018, 115 с., ISBN 1314-9067), 1 студия и 2 статии. Със съставянето на ономаσιологичен каталог продължава изпълнението на темата „Лексикални каталози за съпоставителни цели“, която систематизира метонимните значения на предметни имена. 2018 г. е първата в изпълнението на темата „Изработване на корпус на устойчивите сравнения в българския език (върху материал от Българския национален корпус)“, по която са приети за печат 2 научни публикации.

1.1.2. Запазване и утвърждаване на българската национална идентичност като част от културното разнообразие в Европа и света

В Института се изследват и издават писмени езикови паметници – от IX – X до XIX в., проучва се произходът на българската лексика, описва се състоянието на българските диалекти, на българската ономастична система, разработват се проблеми от областта на взаимоотношенията между езика и културата на българския народ.

В резултат от изпълнението на научноизследователските проекти на Института през 2018 г. са публикувани следните научни трудове в областта на езиковото културноисторическо наследство:

Барболова, З., М. Китанова, П. Легурска, Н. Мутафчиева, М. Симеонова. *Речник на народната духовна култура на българите*. София: Наука и изкуство, 2018. 504 с. ISBN 978-954-020-337-9;

Мирчева, Е. *Староизводните и новоизводните сборници – преводи, редакции, преработки, книжовноезикови особености*. София: Валентин Траянов, 2018. 396 с. ISBN 978-954-992-873-0;

Митринов, Г. *Езикови свидетелства за българския характер на населението в Южните Родопи и Западна Тракия през XVI век*. Ч. 1. *Ксантийско, Златоградско, южните райони на Смолянско*. София: Дзяло, 2018. 210 с. ISBN 978-619-910-360-9.

Митринов, Г. *Надписи на надгробните плочи от българското гробище в Цариград (Истанбул)*. Дзяло: София, 2018. 140 с. ISBN 978-619-910-361-6.

Влахова-Ангелова, М. *Ономастика и етноботаника: названия на плодове според данни от топонимията в Западна България*. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2018. 120 с. ISBN 978-954-322-956-7.

През 2018 г. започна изпълнението на проекта „Езикови ресурси от оригинални и преводни произведения на Българското средновековие“. Изследователският екип насочи усилията си към текстологични и езикови изследвания на слабо проучени оригинални и преводни текстове в историята на българския език в широки хронологични граници: X –

XVIII в. Като обект на изследване са избрани разнообразни по характера си проблеми – от създаването на електронен корпус на средновековните славянски преводи и съответстващите им византийски източници през църковно-юридическата книжнина, Лекарствениците и апокрифните медицински съчинения, проблема за преславското книжовно наследство до книжнината на българските католици и писмените свидетелства за българския характер на населението в Южните Родопи и Западна Тракия през XVI в. Резултатите са представени в 6 отпечатани и 7 предадени за печат научни труда.

През 2018 г. продължи работата върху многотомния „Български етимологичен речник“. Изработен е материал за девети том в обем от 100 стр. (думи с начално х-). Част от думите получават за пръв път етимологично обяснение, при други се правят поправки и допълнения на съществуващи етимологии. Издадени са и са предадени за печат общо 5 публикации по проекта.

По проекта „Изследване на българските диалекти на различни езикови равнища“ през тази година усилията бяха насочени към разработването на „Български диалектен кулинарен речник“. От речника бяха съставени речниковите статии от букви а – д (над 1 000 броя в обем от 160 стр.). Продължи работата по проблемите на речта на българите, живеещи извън съвременните държавни граници, като през тази година беше поставен специален акцент върху изследването на диалектите в Косово – публикувани са 6 статии.

В рамките на проекта „Етнолингвистични теоретични и приложни изследвания. Картината на света в българския език и в съпоставка с други езици“ приключи работата по темата „Музикалният свят на българина в лексикалната система на българските диалекти (етнокултурни аспекти)“. Резултатът е приета за печат монография, състояща се от изследователска студия и речник, както и 1 отпечатан и 2 предадени за печат научни труда. Продължава работата по темата „Етнолингвистичен речник на народната медицина“. Съставени са речникови статии, създаден е архив от 700 лексеми за етнолингвистични медицински термини в средновековната българска литература. Успоредно с лексикографската дейност екипът на проекта е популяризировал резултатите от своята дейност с 2 отпечатани и 5 предадени за печат научни разработки.

През 2018 г. продължи работата по проекта „Етнокултура и национален комуникативен стил“. В 2 отпечатани, 5 приети за печат труда и 4 доклада на научни форуми са представени резултатите от работата по темите „Културни сценарии и речево поведение“; „От закачката до оскъръблението – дискурсивен анализ на обидните думи в конфликтогенни сценарии“; „Метаезик и пунктуация“ и „Властта на езика и медийният дискурс. Мониторинг“.

През 2018 г. бе създаден специализиран софтуерен продукт за обработка на ономастична информация по проекта „Траките – генезис и развитие на етноса, културни идентичности, цивилизационни взаимодействия и наследство от древността“. По същия проект са ексцерпирани топонимни данни, свързани с наличието на сол по българските земи, и са изготвени съпоставителни ономастични анализи. Резултати от проекта са представени на два научни форума и в три публикации, в т.ч. една студия под печат. През годината продължи работата по проекта „Съвременната българска антропонимна система (Мода на личните имена в българските градове)“, резултатите са представени в две публикации под печат и множество изяви в медиите.

1.1.3. Разработване на електронни езикови ресурси и програмни приложения за експертна и масова употреба

В рамките на проекта „Семантични ресурси и програми за обработка на езика (БулНет и ФреймНет)“ Българският уърднет беше разширен с 4 990 синонимни множества. Към

момента общият обем на БулНет е 121 282 синонимни множества, от които 83 522 са създадени или проверени и допълнени от експерти, а останалите са приписани автоматично. Синонимните множества съдържат 255 092 литерала и са свързани помежду си посредством 254 450 релации. Българският уърднет е достъпен на адрес: <http://dcl.bas.bg/bulnet/>.

В рамките на проекта „Български национален корпус“ (<http://search.dcl.bas.bg/>) през 2018 г. беше усъвършенствана системата за търсене в корпуса, така че да отговаря на изискванията на потребителите. Българската част от многоезиковия аотиран корпус (за 21 езика) с глаголни съставни лексикални единици беше проверена и разширена с нови текстове, като обновеният корпус обхваща 20 393 изречения, 446 033 думи и 6 110 аотирани съставни глаголни лексикални единици и е достъпен в LINDAT/CLARIN и GitHub: <https://lindat.mff.cuni.cz/repository/xmlui/handle/11372/LRT-2842> ; <https://gitlab.com/parseme/sharedtask-data/tree/master/1.1>.

1.2. Изпълнение на Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030

Проектите, които Институтът разработва, се вписват в инструментите за постигане на основната цел на „Националната стратегия за развитие на научните изследвания (2017 – 2030)“ за постигане на развитие и модернизирание на научните изследвания. През тази година тя е актуализирана в специално изготвените „Стратегия за развитие на Българската академия на науките (2018 – 2030)“ и „Стратегия и план за развитие на Института за български език при БАН (2018 – 2030)“. Институтът интегрира в научните и научноприложните си изследвания иновативни методи и средства в областта на теоретичната и приложната лингвистика, като така гарантира високата добавена стойност на постигнатите резултати за обществото.

Главен обект на изследователската дейност на Института за български език е езикът на българите, който има основна роля за изграждане и съхранение на българската национална идентичност. Българистичните изследвания по лексикология, история на езика, диалектология, етимология, ономастика, етнолингвистика, съпоставителните изследвания с други езици, проблемите на езиковедската теория и др. са принос към изследването на културното разнообразие в Европа и света, като едновременно с това открояват богатството и спецификата на българския език. Учените от Института интегрират в научните и научноприложните си изследвания най-съвременни методи и средства в областта на теоретичната и приложната лингвистика, включително при създаването на общодостъпни езикови ресурси и програми за обработка на езика, за да гарантират стойността на постигнатите резултати за обществото,

В работата си членовете на Института се стремят да осигурят видимост на постигнатите научни резултати (чрез публикации в международни реферирани научни издания и участия в международни конференции), включително и в рамките на европейското изследователско пространство, както и да разширяват международното научно сътрудничество.

Значителна част от дейностите са свързани с работа по проекти, финансирани от външни за Института източници:

– Фонд „Научни изследвания“: три проекта за фундаментални научни изследвания.

Проектът „Лингвогеографско изследване на взаимовръзката между българската и европейската диалектна лексика“ (ДН 20/11 от 11.12.2017) се фокусира върху съпоставителни лингвогеографски изследвания. В резултат от работата по проекта са изследвани паралелите

на 28 лексеми, като словесното богатство на българските диалекти се разглежда в контекста на европейското лексикално многообразие. В проекта участват и учени от Института по лингвистика при Румънската академия на науките.

Проектът „Семантична мрежа с широк спектър от семантични релации“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ (ДН 10/03 от 14.12.2016 г.), предлага фундаментално научно изследване в областта на семантиката на естествения език. Извършената през 2018 година работа по проекта е свързана с дефинирането и формалното описание на нови семантични релации между глаголни и именни синонимни множества, съответстващи на семантичните отношения между предикат и аргументи, и разширяването на множеството от морфосемантични релации в Уърднет. Резултатите от проекта са докладвани в 8 публикации в реферирани и индексирани издания и три доклада, изнесени на международни научни конференции.

Одобрен е вторият етап по проекта „Изследване на обществените нагласи и ценностните ориентации към българския книжовен език като фактор при кодификацията на нормите му“ (финансиран по ДН 10/5 от 15.12.2016 г. от ФНИ). През 2018 г. е одобрен за финансиране и проектът „Интерактивна кулинарна карта на българската езикова територия“ (ДН КП-06-Н30/7 от 13.12.2018 г.).

– Министерство на образованието и науката: три проекта на млади учени.

През 2018 г. продължи работата по три проекта, финансирани от втората сесия на Програмата за подпомагане на млади учени и докторанти в БАН: Т. Лазаров – „Българо-английски граматични паралели с оглед на машинния превод. Обогаляване на статистически модел за превод от български на английски с лингвистична информация“. Кр. Дюлгерова-Узунова – „Лексикалната система на с. Долен, Златоградско“, и Д. Иванова – „Материалната и духовната култура на българина според лексиката на софийските книжовници от XVI век“.

В изследователските колективи на национални и международни проекти с външно финансиране (описани в частта за международно сътрудничество) са се включили 43 научни сътрудници, както и докторантите на Института.

Дейностите в Института за български език са в съответствие със специфичните цели и дейностите към тях на „Националната стратегия за развитие на научните изследвания (2017 – 2030)“. Институтът се стреми да осигури възможности за повишаване на квалификацията на учените и за кариерното им развитие, основани на единни изисквания и обективни наукометрични показатели (Специфична цел 1, Дейности 1.1, 1.2 и 1.3). През 2018 г. в Института е защитена една дисертация за присъждане на научната степен „доктор на филологическите науки“ на проф. д-р А. Чолева-Димитрова на тема „Местни и родови имена от Царибродско“. Предприемат се и мерки за разширяване на перспективите, които предоставя докторантурата като първа стъпка в научната кариера (Специфична цел 3, Дейности 3.1, 3.3) чрез включването на докторантите в разработването на научни задачи (през 2018 г. 5 докторанти са участвали в изследователски проекти на Института), както и използване на възможностите на Програмата за подпомагане на млади учени и докторанти в БАН.

В рамките на проектите се търсят и възможности за поддържане на инфраструктурата и осигуряване на съвременни условия за научни изследвания (Специфична цел 4, Дейност 4.4). През 2018 г. е закупена апаратура на обща стойност 50 724 лв. (основно по проекти с външно финансиране и по програмата за издръжка на докторанти и млади учени).

Чрез провежданите научни изследвания Институтът се стреми да запази и утвърди позициите си на международната научна сцена по количество, качество и видимост на научната си продукция (Специфична цел 5, Дейности 5.1, 5.2), като се насърчава

публикуването в авторитетни международно реферирани научни списания (**80** отпечатани и **26** под печат от публикациите на учени от Института за 2018 г. са в международно реферирани и индексирани научни издания в WoS, Scopus, ERIH+).

Научноизследователската дейност на Института е свързана с националната идентичност и с проблеми от национално и обществено значение (Специфична цел 6. Дейности 6.1, 6.2). Институтът изпълнява национални и международни проекти, които отговарят на приоритетните области на „Иновационната стратегия за интелигентна специализация“: „Информатика и информационни и комуникационни технологии“ и „Нови технологии в креативните и рекреативните индустрии“ (Специфична цел 7), включително с партньори от бизнеса (компанията за автоматичен превод „Тилде“, преводаческата агенция „Софита“, компанията за езикови технологии „Тетраком интерактивни решения“ ООД), чрез което се стреми да стимулира интереса на бизнеса към инвестиции в науката (Специфична цел 8). Една от целите на Института е фокусът върху тези изследвания да се задълбочи и да се използват пълноценно възможностите на европейските програми в областта на научноизследователската и развойната дейност (Специфична цел 9, Дейност 9.1).

Учените от Института се стремят да задълбочат своето участие в европейското изследователско пространство и да разширят участието си в международни научни колективи (Специфична цел 9, Дейности 9.1, 9.2, 9.3). Те работят съвместно с български учени от чужбина и се стремят да привличат водещи учени (Дейност 3.4 от Специфична цел 3) чрез съвместни проекти и научни изследвания. В научните колективи на проектите, които Институтът изпълнява с финансиране от Фонд „Научни изследвания“ участват трима чуждестранни учени, а през 2018 г. учени от Института са участвали в научните колективи на **12** международни проекта с екипи от чуждестранни образователни и научни институции, в редакционните колегии и съвети на **13** чуждестранни списания и научни поредици, в програмните и организационните комитети на **6** международни и **4** национални научни конференции (две от които – с международно участие). През 2018 г. са излезли от печат **8** съвместни публикации с чуждестранни учени, а **1** е приета за печат.

В рамките на научноизследователската си дейност Институтът за български език традиционно се стреми да поддържа активни връзки с образованието, бизнеса, държавните институции и обществото като цяло (Специфична цел 10). През 2018 г. за това спомогнаха дейностите по проекта „Написаното остава. Пиши правилно!“, организираните посещения на училища, форумът „Изследователски подходи в обучението по български език“, курсовете за повишаване на квалификацията на учителите, авторство на учебници и учебни помагала, лекции и семинарни занятия и др. (Дейност 10.1). Учените от Института традиционно са много активни популяризатори на достиженията на научната общност (**101** обществени изяви и **62** научнопопулярни публикации за 2018 г.) с цел повишаване на информираността на обществото за достиженията на науката и за научните аспекти на актуални проблеми (Дейност 10.2).

1.3. Полза / ефект за обществото от извършваните дейности

Многочисленият академичен „Речник на българския език“, „Българският диалектен атлас“, „Българският етимологичен речник“, „Българският уърднет“, интернет справочниците „Инфолекс“ и „Неолекс“, „Българският езиков портал“ (http://ibl.bas.bg/dictionary_portal/) намират широко приложение в редица хуманитарни научни направления и се използват от различни институции и граждани. Тези ресурси са насочени към потребността на обществото от актуално знание за значенията, употребата и произхода на

думите в българския език, за което има голям обществен интерес. През 2018 г. продължи работата по разширяването на „Българския езиков портал“, посредством който се предоставя едновременен достъп до 11 речника: речник на словоформите, синонимен и антонимен речник, регистър на фразеологизмите, три речника на новите думи (два от които са добавени през 2018 г.), тълковен речник – „Речник на българския език“, и три терминологични българско-английски речника.

Публикуваните нови изследвания от областта на лексикологията, историята на езика, диалектологията, етимологията, етнолингвистиката, ономастиката и др. допринасят за изясняване на въпросите за корените на славянското езиково единство и за разкриване на връзките на българския език и българския народ с други езици и народи – славянски, балкански, индоевропейски и неиндоевропейски. Поддържа се електронната библиотека „Българско езикознание“ (<http://ibl.bas.bg/informatsiya/uslugi/elektronna-biblioteka/>), която включва трудове на учени от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ в областта на историята на езика, етимологията и българската диалектология. Към библиотеката през 2018 г. беше добавен речникът: Антонова-Василева, Л., Митринов, Г. „Речник на говорите в Южните Родопи, Драмско и Сярско“. София: Институт за български език. 2011.

Създадените в Института за български език езикови архиви и корпуси имат важно значение за лексикологията и лексикографията, за диалектологията, за историята на езика, за етимологията, за етнолингвистиката, за ономастиката, за терминологията, за славистиката, балканистиката, европеистиката, за други хуманитарни науки.

„Българският национален корпус“ (<http://dcl.bas.bg/bulnc/>) е много популярен езиков ресурс, който постоянно се разширява и усъвършенства. През 2018 година беше разработена системата „ПреведИме“ (<http://dcl.bas.bg/prevedime/>), която предлага съответствия между български и английски имена. Българските имена се транслитерират, а английските имена се транскрибират или от база с проверени примери, или автоматично с модели на невронни мрежи. Гражданите имат достъп и до системата за извличане на термини от български и английски „Термокоп“ (<http://dcl.bas.bg/termextraction/>), която използва комбинация от лингвистични филтри, лингвистична анотация и алгоритми (Dice, TF*IDF и log-likelihood) за автоматично извличане на термини за нуждите на преводачески агенции. Системата е разработена като част от договора за сътрудничество с преводаческата агенция „Софита“.

Поддържа се центърът МЕТА-СПОДЕЛЯНЕ (част от Европейската мрежа от центрове за споделяне на езикови ресурси МЕТА-НЕТ), посредством който се разпространяват 34 езикови ресурса и програми за езикова обработка (<http://metashare.ibl.bas.bg/>). Свободният и улеснен достъп до езиковите и програмните ресурси е полезен както за изследователите и компаниите, работещи в областта на езиковите информационни технологии, така и за дейността на научните и образователните институции.

Научната дейност на изследователите от Института за български език през 2018 година беше отразена в значителен брой научни трудове: **219** публикации, от които **9** монографии, в това число **1** речник, **80** публикации в индексирани издания, от които 30 са в SCOPUS и Web of Science (**1** е в издание с SJR), а 50 – в ERIH+, **116** публикации в реферирани издания, които не са индексирани в SCOPUS, Web of Science и ERIH+, включително тематични сборници и сборници от национални и международни конференции. Приети са за печат **101** труда. Сътрудник на Института е член на авторските колективи на **2** учебника по български език и **2** учебни помагала. Регистрираните цитирания и рецензиите за трудове на членове на Института през годината са общо **600** (цитирани публикации – **308**), от които **80** цитирания (на **55** цитирани публикации) в издания в WoS или Scopus и **134** (**107**

цитирани публикации) в други международни издания. Регистрирани са и **31** цитирания (**6** – в чужбина) на **30** публикации на сътрудници на Института в дисертации и автореферати. Учени от Института са съставители и редактори на **11** издания (1 речник, 3 тематични сборника, 2 сборника с доклади от конференции, 1 биобиблиография и 5 броя на списание).

Важен фактор за оценката на качеството на резултатите е интересът на научната общност в България и чужбина, както и на българското общество към публикуваните трудове – монографии, речници, атласи и др., и търсенето им на книжния пазар. Част от получените резултати се разпространяват по електронен път – като електронни публикации, корпуси, речници, езикови бази от данни, при което качеството се оценява по интереса към тях: брой на посещенията и заявките към ресурсите в интернет.

1.4. Взаимоотношения с други институции

Институтът за български език има официално подписани споразумения за сътрудничество с Катедрата по български език към Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Катедрата по български език при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, Филиала на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ в Смолян, Нов български университет, Катедрата „Връзки с обществеността“ към Правно-историческия факултет на Югозападния университет „Неофит Рилски“, Института за литература при Българската академия на науките, Националното издателство за образование и наука „Аз-буки“, преводаческата агенция „Софита“ и фирма „Тетраком интерактивни решения“ ООД. Институтът за български език е член на МЕТА-НЕТ – европейска мрежа за високи постижения в областта на езиковите технологии, както и на Европейската федерация на националните езикови институти (ЕФНЕИ).

Традиционно учени от Института за български език си сътрудничат с други звена на БАН при разработването на научни проекти. Членове на Института участват в проектите: „Траките – генезис и развитие на етноса, културни идентичности, цивилизационни взаимодействия и наследство от Древността“ (съвместно с 21 института на БАН); „Изкуство, литература и власт в контактните зони (Православие и Ислям; Православие и Католицизъм). Прославата на властта срещу оспорването на властта“ – с Института по археология и история на изкуството Клуж-Напока към Румънската академия и Института за исторически изследвания на БАН; „Песнивецът на цар Иван Александър“ – с Кирило-Методиевския научен център към БАН; „Езикова и етнокултурна интеграция на имигрантите в българското общество през XXI в.“ – с Института за исторически изследвания към БАН; „Българският литературен пантеон и славянският свят в научното наследство на Борис Йоцов: реконструкция на идеите“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“, – с Института за литература към БАН; „Местно производство, облекло и езиково богатство (Принос към историческата лингвистика и антропологията на облеклото)“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“, – с Института по етнология и фолклористика с Етнографски музей към БАН, Архива на БАН и Софийския университет.

Признание за авторитета на Института за български език са преките контакти и съвместната работа с редица неправителствени изследователски и културни институции и обществени организации. Традиционно Институтът си сътрудничи по време на организацията и провеждането на събитията в чест на 26 септември – Европейския ден на езиците (а през 2018 г. и за отбелязване на Европейската година на културното наследство) с Европейската комисия в България, Британския съвет, културните институти и посолствата на

редица държави, сред които са: Посолството на Австрия, Гьоте институт, Посолството на Грузия, Институтът „Сервантес“, Италианският културен институт, Културно-информационният център на Република Македония, Посолството на Нидерландия, ОПТИМА – Българската асоциация за качествени езикови услуги, Полският институт, Института „Камоинш“ към Посолството на Португалия, Посолството на Румъния, Руският културно-информационен център, Посолството на Словашката република, Унгарският културен институт, Посолството на Финландия, Френският институт, Центъра за развитие на човешките ресурси, Чешкият център, Посолството на Швеция. На 26 септември 2018 г. от 17.00 до 20.30 ч. в Националния музей „Земята и хората“ Институтът за български език представи занимателни игри (подходящи за различни възрастови групи), които са свързани с езиковото културно наследство. Също така на 26 септември младите учени от Института се включиха в инициативата „Езикови срещи“, в която разказваха за българския правопис, езиковите справки по интернет и българските имена.

През 2018 година кампанията на Института за български език за провеждане на диктовки на открито по случай 24 май обхваща много градове и села в България и се проведе в периода от 17 май до 4 юни в сътрудничество с училища от цялата страна: Професионална гимназия и Основно училище „Христо Максимов“, гр. Самоков; Основно училище „Алеко Константинов“ и Природо-математическата гимназия „Иван Вазов“, гр. Димитровград; Средно училище „Константин Константинов“, гр. Сливен; Основно училище „Христо Ботев“, с. Крайници, общ. Дупница; Основно училище „Васил Левски“, с. Звъничево; Второ основно училище „Димитър Благоев“, гр. Благоевград; Средно училище „Васил Левски“, гр. Гълъбово; Средно училище „Петко Рачов Славеиков“, гр. Кърджали; Средно училище „Свети Климент Охридски“, гр. Ракитово; Средно училище „Св. св. Кирил и Методий“, с. Лехчево, общ. Бойчиновци; Състезание по български език „Свети Иван Рилски“, гр. Пловдив; Професионална гимназия по туризъм, гр. София.

Учени от Института са членове на Ръководния съвет на Фонд „Академик Владимир Георгиев“ към „Фонд 13 века България“. През 2018 г. Фонд „Академик Владимир Георгиев“ присъди няколко награди. Наградата за колективен труд по езикознание бе присъдена на „Български диалектен атлас. Обобщаващ том IV. Морфология.“ София: Издателство на БАН „Проф. М. Дринов“, 2016, 246 с., изработен от колектив от Секцията за българска диалектология и лингвистична география при Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ – БАН. С първа награда за най-добър труд по езикознание бе отличен трудът „Увод в палеобалканистиката“ с автор Албена Мирчева, а трудовете на Димитър Попов „Лингвистична персоналия“ и на Албена Стаменова „История лексических древнеболгаризмов в украинском литературном языке“ бяха наградени с грамоти за отлични постижения.

През 2018 г. продължиха активните контакти с медиите за популяризиране на научните постижения, както и за коментари по езикови въпроси. Учените от Института са публикували над **60** научнопопулярни материала и имат над **100** медийни изяви (интервюта, пресконференции и др.), в това число по Българската национална телевизия и Българското национално радио, Нова телевизия, БТВ, ТВ България 24, телевизия „Европа“, „България он еър“, Радио България, БНР – Радио София, Радио Видин, ТВ СКАТ, БТА, както и във вестниците „Монитор“, „Аз-буки“, „Телеграф“, „24 часа“, „Стандарт“, „Марица“ и в редица информационни сайтове. В някои медии се поддържат специализирани рубрики по езикови проблеми (например предаването „За думите“ по програма „Христо Ботев“ на БНР), в които редовно участват сътрудници на Института. През 2018 г. в ежеседмичната рубрика на Института за български език „Написаното остава. Пиши правилно!“ във в. „Аз Буки“ бяха

публикувани **49** материала по въпросите на българския език и езиковата култура.

1.5. Общонационални и оперативни дейности, обслужващи държавата

1.5.1. Практически дейности, свързани с работата на национални, правителствени и държавни институции, индустрията, енергетиката, околната среда, селското стопанство, национални културни институции и др. (относими към получаваната субсидия)

Службата „Езикови справки и консултации“ към Института за български език предоставя експертна помощ по въпросите на граматиката, правописа, правоговора и пунктуацията, както и по други въпроси, свързани с книжовноезиковата теория и практика. Експертите извършват консултации по телефона в рамките на работния ден, на имейла ezikovispravki@ibl.bas.bg, както и чрез справочника „Езикови справки по интернет“ (през 2018 година е отговорено на близо 4 500 обаждания по телефона и на 600 запитвания. Традиционно се поддържа рубриката „Езикова култура“ в списание „Български език“.

В справочника „Езикови справки“ (http://ibl.bas.bg/ezikovi_spravki/) периодично се публикуват материали, свързани с лексиката, правописа и пунктуацията на българския език.

Институтът поддържа страницата „Езикови справки“ във Фейсбук – <https://www.facebook.com/ezikovi.spravki/> (и аналог в Туитър – <https://twitter.com/ezikovispravki>), в която няколко пъти седмично се публикуват материали от различни езикови рубрики: значение и употреба на думите; нови думи, фразеологизми; правописни и пунктуационни правила и богатството на българските диалекти. Страницата „Езикови справки“ във Фейсбук има над 39 000 харесвания през 2018 г., а времето, за което се отговаря на поставени въпроси, е под 1 час). Около 250 индивидуални потребители са използвали Фейсбук страницата на Института „Езикови справки“, за да зададат въпросите си през 2018 г., като някои от тях – многократно през годината.

Институтът осигурява писмени консултации и изработва езикови експертизи, необходими за дейността на различни институции, съдебната система, фирми, медии, издателски къщи, обществени организации, частни лица. Тези експертизи се отнасят както до правописа, правоговора и пунктуацията, така и до значението, употребата, произхода и стилистичната характеристика на думите. През 2018 г. са подготвени 34 писмени становища и експертизи по важни езикови въпроси по искане на органи на законодателната, изпълнителната, съдебната и местната власт (Народното събрание на Република България; Президентство на Република България; Министерство на образованието и науката; Министерство на околната среда и водите, Главна дирекция „Оперативна програма „Околна среда“; Софийски градски съд; Районен съд гр. Пазарджик; Столична община, Район „Лозенец“; Дирекция „Култура“ на Столична община; Държавна агенция „Електронно управление“), както и становища и консултации за други организации, сред които Сдружение за електронни комуникации, Инициативният комитет за автономност на физиотерапевтите, УС на Педагогическа асоциация „Образование без граници“, както и за частни лица. Подготвени са и четири писмени доклада по искане на Европейската федерация на националните езикови институти (ЕФНЕИ) и ЮНЕСКО.

През 2018 г. сътрудници на Института взеха участие в управлението на научни учреждения, организации и висши училища и участваха като експерти в комисии към държавни и правителствени институции, национални културни институции и др. Проф. д-р М. Китанова е председател на Националния комитет на славистите и е член на Президиума на Международния комитет на славистите. Проф. д.ф.н. А. Чолева-Димитрова и доц. д-р Л.

Василева са членове на Научния съвет, а проф. Чолева-Димитрова е член на Управителния съвет на Македонския научен институт. Проф. А. Чолева-Димитрова е член на Факултетния съвет на Правно-историческия факултет при Югозападния университет „Неофит Рилски“. Доц. д-р Хр. Дейкова е член на Управителния съвет на Академичното сдружение „Бохемия клуб“. Доц. д-р А. Кочева е член на Обществения съвет за работа с българите в чужбина към Вицепрезидента на Република България. Проф. Е. Мирчева е член на Националния комитет „Паметта на света“ към ЮНЕСКО. Проф. д.ф.н. М. Цибранска-Костова е член на Съвета за чуждестранна българистика.

За поредна година проф. д-р С. Колковска участва като експерт в комисия на Министерството на образованието и науката за подготовка на тестовете за националното външно оценяване по български език и литература след 7. клас. През 2018 г. доц. д-р Цв. Георгиева и гл. ас. д-р В. Сумрова изготвиха становища за Министерството на образованието и науката за съдържанието на проекти за учебници по български език за средните училища за 7. и 9. клас. Доц. д-р М. Томов извърши експертна проверка на задачите за матурата по български език през августовската сесия, а на 19.11.2018 г. проведе семинар със служители на отдел „Стенографско обслужване и текстообработка“ на Народното събрание и редакцията на Държавен вестник. По предложение на Министерството за образование и наука и във връзка с провеждането на Националната седмица на четенето от 22 до 26 октомври 2018 г. Институтът за български език разработи езикови задачи за 5., 6. и 7. клас „Опознай българския език!“, приложими в обучението по български език (http://ibl.bas.bg/opoznai_balgarskiya_ezik/).

В изпълнение на националната програма „Роден език и култура зад граница“ на Министерството на образованието и науката, Министерството на външните работи и сдружение „Хоризонти“ – Охрид, за поредна година бяха проведени летни курсове за кандидат-студенти по български език и литература в Република Македония с участието на доц. д-р Г. Митринов (70 часа). Сътрудници на Института (проф. д-р Л. Антонова, доц. д-р Ил. Гаравалова, 227 часа) участваха като преподаватели в Курс по български език, история и култура за кандидат-студенти от български произход от Република Косово (с. Речане, Призренско), организиран от Културно-просветното дружество на българите в Жупа с помощта на Министерството на образованието и науката и Посолството на Република България в Прищина. Доц. д-р А. Кочева участва с лекции в семинари за ученици от българската диаспора, организирани от Фондация „Българска памет“ в София и Варна.

Много от учените от Института членуват в престижни национални и международни експертни научни организации (**20** членства в **15** организации: комисии към Международния комитет на славистите: Комисия по етимология, Комисия за „Общославянски лингвистичен атлас“, Комисия по диалектология, Комисия по компютърна обработка на ръкописи и старопечатни книги, Комисия по корпусна лингвистика, Етнолингвистична комисия, Комисия по лексикология и лексикография; Международна комисия на Европейски лингвистичен атлас; Български национален комитет по балканистика). Проф. Св. Коева е член на Съвета за езикови ресурси към инициативата „Координиране на езиковите ресурси в Европа“. Учени от Института са и членове на **27** научни организации: Съюз на учените в България, Българско лексикографско дружество, Академично сдружение „Бохемия клуб“, Македонски научен институт, Фондация „Проф. д-р Максим Младенов“, Българска асоциация по компютърна лингвистика, Асоциация на византистите и медиевистите в България, Международно социоллингвистично дружество, Тракийски научен институт, Bulgarian Artificial Intelligence Association, Global Wordnet Association, Forshungsgruppe Namen, Societas Linguistica Europaea, The Association for Computational Linguistics, United Nations Group of Experts on Geographical

Names – Working Group on Exonyms, Gesellschaft für deutsche Sprache – Висбаден, Германия, Мрежа за високи постижения META-NET (META-NET Network of Excellence), Waldemar Ceran Research Centre for the History and Culture of the Mediterranean Area and South-East Europe, European Network of e-Lexicography, PARSing and Multi-word Expressions, European Federation of National Institutions for Language, International Federation for Information Processing, European Language Resources Coordination, Semantic keyword-based search on structured data sources, Международна Научно-исследователска федерация „Обществена наука“, European Network for Combining Language Learning with Crowdsourcing Techniques, Slavic Linguistics Society.

Учените от Института са членове на национални и международни редакционни колегии и редакционни съвети (съответно **20** учени в **25** издания: сп. „Български език“, сп. „Балканско езикознание“, Известия на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, сп. „Българска реч“, сп. „Македонски преглед“, сп. „Проглас“, сп. „Чуждоезиково обучение“, „Списание на Българската академия на науките“, сп. „Съвременна лингвистика“, Родопи, Известия на Тракийския научен институт, Journal of Applied Linguistic and Intercultural Studies, Zeszyty Cyrilo-Methodiańskie, Rocznik Slawistyczny, Językoznawstwo, Gwary dziś, Patrologia Slavica, Infotheca, Papers of BAS, Advances in Consciousness Research, Consciousness and Emotion, Lingvisticae Investigationes: International Journal of Linguistics and Language Resources, сп. „Славянският мир в третем тысячелетии“, Studii si cercetari lingvistice.

19 учени са били членове на **10** организационни и програмни комитета на научни форуми у нас и в чужбина: Годишната конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, Форум „Българска граматика“, Форум „Изследователски подходи в обучението по български език“, научната конференция „Копривщица и копривщенци в новобългарското просветно движение“ (посветена на 190 години от рождението на Йоаким Груев), 11th edition of the Language Resources and Evaluation Conference, Third International Conference on Computational Linguistics in Bulgaria, XVIII EURALEX International Congress, 27th International Conference on Computational Linguistics, Slavic Corpora 2018, 5th International Conference on Education, Language, Art and Intercultural Communication.

1.5.2. Проекти, свързани с общонационални и оперативни дейности, обслужващи държавата и обществото, финансирани от национални институции (без Фонд „Научни изследвания“), програми, националната индустрия и пр. – до ТРИ най-значими проекта (заглавие на проекта, програма, по която се финансира, координатор и постигнати резултати)

Проект „Написаното остава. Пиши правилно!“ (финансиран в рамките на дейност „Въвеждане на съвременни методи в образованието и работата с младите таланти“, Договор ДСД-2/05.04.2017 г., ПМС № 347 / 08.12.2016, т. 5), ръководител проф. Св. Коева. В проекта взеха участие **34** сътрудници на Института. Основните резултати са следните:

Съставени са 600 тематични езикови задачи в областите правопис, граматика, чужди думи, нови думи, термини, значение на думите, фразеологизми, произход на думите, произход на имената, диалекти, старобългарски, българските азбуки. Част от задачите са публикувани в платформата „Написаното остава“ за споделяне на материали по български език, друга част от задачите са използвани при провеждането на занимателни викторини и езикови игри на открито, а трета част са публикувани през 2018 година във Фейсбук страницата „Езикови справки“ на Института за български език, както и в Туитър профила „Езикови справки“ на Института за български език. Върху задачите са работили: проф. д-р Св. Коева, проф. д-р Д. Благоева-Стефанова, проф. д-р Л. Антонова-Василева, доц. д-р Ил. Гаравалова, доц. д-р Цв. Георгиева, доц. д-р М. Томов, доц. д-р Я. Милтенев, гл. ас. д-

р Ат. Атанасова, гл. ас. д-р Ил. Кунева, гл. ас. д-р К. Мичева-Пейчева, гл. ас. д-р М. Тодорова, гл. ас. д-р М. Влахова-Ангелова, гл. ас. д-р М. Михайлова-Паланска, гл. ас. д-р Св.Лесева, гл. ас. д-р С. Стефанов, гл. ас. д-р Й. Кирилова, гл. ас. д-р Н. Паскалев, гл. ас. д-р В. Стефанова, гл. ас. д-р К. Ушева, гл. ас. д-р Н. Данчева, гл. ас. д-р М. Абаджиева-Йорданова, ас. Л. Микова, ас. Ж. Златева, ас. Т. Кръстева, ас. Кр. Петрова, Кр. Фучеджиева, Хр. Кукова.

Разработени са и са проведени две занимателни езикови игри в интернет: „Предложи нова дума!“ и „Опознай културното наследство на Европа!“. Образователната игра „Предложи нова дума!“ (<http://ibl.bas.bg/otkriy-greshkite/>), посветена на 24 май, се проведе от 22 до 30 май 2018 г. Получиха се 1 082 предложения за „превод“ на девет чужди думи, а 37 от тях бяха отличени с книги и сертификати. Образователната игра „Опознай културното наследство на Европа!“ (<http://edl-events-bulgaria.eu>), посветена на Европейската година на културното наследство, се проведе от 17 септември до 21 септември 2018 г. Въпросите за играта бяха предоставени от Мрежата на културните центрове на страните от Европейския съюз в партньорство с посолства и културни институти на различни държави. 31 от общо 689 участници отговориха вярно на всички въпроси, а трима бяха отличени с награди, осигурени от Представителството на Европейската комисия в Българи

Бяха проведени шест образователни викторини със занимателни задачи по български език в пет български училища: 144. средно училище „Народни будители“, гр. София (17 април 2018 г.); Националното средно училище „София“, гр. София (6 март 2018 г. и 11 април 2018 г.); Средно училище „Иван Вазов“ и Основно училище „Христо Ботев“, гр. Поморие (16 октомври 2018 г.); Основно училище „Бачо Киро“, гр. Велико Търново (24 октомври 2018 г. в рамките на Националната седмица на четенето); Професионална гимназия по туризъм „Проф. д-р Асен Златаров“, гр. Пловдив (3 декември 2018 г.), и занимателни езикови игри по време на Деня на отворените врати в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, гр. София (14 май 2018 г.).

Дейността по проекта „Написаното остава. Пиши правилно!“ на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при Българската академия на науките за поредна година успя да привлече вниманието на учениците и родителите, законодателите, медиите, експертите – учители, изследователи, университетски преподаватели, институциите, свързани с образованието, към огромното значение на образованието и науката (и на грамотността като тяхна предпоставка) за развитието на обществото.

Проект „Разработване на иновативна услуга в направление езикови технологии“ (01.08.2018 – 31.12.2019) (договор BG16RFOP002-1.005-0038-C01 за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ от Министерството на икономиката), ръководител проф. д-р Т. Тинчев. Проектът се осъществява съвместно с компанията „Тетраком интерактивни решения“ ООД.

Проектът е насочен към разработване на иновативна софтуерна услуга за задълбочен количествен и качествен анализ на информация от многобройни източници в реално време. Услугата е предназначена за бизнес потребители, потребители в сферата на образованието, както и правителствени и неправителствени организации. Предложената иновация попада в тематична област „Информационни и комуникационни технологии и информатика“ от Иновационната стратегия за интелигентна специализация в направление „Езикови технологии“. В началната фаза на изпълнение на проекта подробно са изследвани методите за автоматична категоризация, тематично моделиране и клъстеризиране на текстови документи. Проучени са и някои нови методи и техники за езиков анализ на съдържанието, които имат отношение и приложение към задачата – идентификация на събития, анализ на отношението, анализ на намерението и др.

2. Резултати от научноизследователската дейност през 2018 г.

Критериите, използвани за избора на научно постижение в различните категории сред многобройните научни трудове на учените от Института за български език, заслужаващи да бъдат отличени, са:

1. Трудът е резултат на планова тема на Института за български език;
2. Трудът е резултат на колективна планова разработка;
3. Трудът е публикуван (включително електронно) и носи гриф на Института за български език;
4. Трудът разглежда по-обща проблеми или описва по-голямо количество езикови данни;
5. Трудът представя различни подходи на анализ;
6. Трудът е награден;
7. Трудът е получил допълнително финансиране;
8. За труда има публикувана положителна рецензия.

2.1. ЕДНО най-значимо научно постижение и съответната графична илюстрация към него с кратък подфигурен текст (графичната илюстрация се прилага)

Барболова, З., М. Китанова, П. Легурска, Н. Мутафчиева, М. Симеонова *Речник на народната духовна култура на българите*. София: Наука и изкуство, 2018. 504 с. ISBN 978-954-020-337-9.

„Речникът на народната духовна култура на българите“ е първият в българското езикознание етнолингвистичен речник на термините, свързани с българските обреди, обичаи и вярвания. В речниковите статии се представя както семантиката, така и сферата на функциониране на народните термини. Подбраната лексика обхваща следните теми: **календарна обредност, семейна обредност (раждане, сватба, погребение), роднинска терминология, народно право, демони, митоними**, и включва обредни предмети, лица, действия, места, митологични същества и евфемизми.

Етнолингвистичният „Речник на народната духовна култура на българите“ включва диалектна лексика от цялата българска езикова територия, предлага тълкувание и посочва функцията на речниковите единици и предоставя енциклопедична по своя характер информация. Адресиран е не само към специалисти, а към всички, които се интересуват от народната традиция, българския език и българската народна култура.

2.2. ЕДНО най-значимо научноприложно постижение и съответната графична илюстрация към него с кратък подфигурен текст (графичната илюстрация се прилага)

Справочник „**Езикови справки по интернет**“, подготвен от екип в състав доц. д-р Татяна Александрова, доц. д-р Катя Чаралозова, доц. д-р Руска Станчева, доц. д-р Милен Томов, гл. ас. д-р Николай Паскалев, гл. ас. д-р Илияна Кунева, ас. Лора Микова и ас. Жанета Златева (<http://ibl.bas.bg/ezikovispravki/kategorii/>)

Справочникът **предоставя достъп до ежедневно обновявана база от данни с потребителски въпроси и експертни отговори, свързани с правописа, пунктуацията, граматиката и правилната употреба на българския език**. Справочникът предлага съвременна форма за професионално езиково консултиран и е ориентиран към широк кръг потребители, които лесно и бързо могат да намерят отговори и препоръки по разнообразни езикови въпроси.

Справочникът „Езикови справки по интернет“ може да се използва и за изследователски цели като източник на информация за затрудненията, които срещат носителите на езика при прилагането на книжовните норми. Анализът на събраните данни се използва при вземането на кодификаторски решения и формулирането на правила. Справочникът подпомага утвърждаването на институционалния и официален характер на езиковото консултиране, извършвано от Института за български език.

3. Международно научно сътрудничество на звеното

Учените от Института за български език си сътрудничат с колеги от научни и образователни институции в славянските и балканските страни, страните, в които са развити българистичните изследвания, както и в рамките на съвместни проекти с университети и научни центрове в Европа – Института за изкуствен интелект „Михай Дръгънеску“ и Института по лингвистика „Йоргу Йордан – А. Росети“ при Румънската академия; Института по компютърни науки и Института по славистика при Полската академия на науките; Института по лингвистика „Людовит Щур“ и Института по славистика „Ян Станислав“ при Словашката академия на науките; Института по славистика при Чешката академия на науките; Университета във Виена, Австрия; компанията за автоматичен превод „Тилде“, Латвия; Института „Йожеф Стефан“, Словения; компанията „Лексикал компютинг“, Република Чехия; Института за нидерландски език, Нидерландия; Университета „Сапиенца“, Рим; Ирландския национален университет, Голуей, Ирландия; Австрийската академия на науките; Центъра за дигитална хуманитаристика, Белград, Сърбия; Института за унгарски език и Изследователския институт по лингвистика при Унгарската академия на науките; Факултета „Социални и хуманитарни науки“ при Нов университет в Лисабон, Португалия; компанията „К речници“, Израел; Националния научен център „Институт за компютърна лингвистика „А. Замполи“, Италия; Дружеството за датски език и литература, Дания; Центъра за езикови технологии при Университета в Копенхаген, Дания; Центъра за дигитална хуманитаристика при Университета в Трир, Германия; Института за естонски език, Естония; Кралската испанска академия, Испания; Факултета по хуманитарни и социални науки на Университета в Загреб.

3.1. Междуакадемично сътрудничество

Основните партньори в междуакадемичното сътрудничество на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ са академиите на науките предимно в славянските страни. През 2018 г. продължи сътрудничеството с:

Чешката академия на науките, Институт по славистика:

По проекта „Съвременни лексикални ресурси за българската и чешката неология – теоретични и научноприложни аспекти“ през 2018 г. беше изготвен модел за българско-чешка и чешко-българска двуезична неологична база от данни. Беше уточнена концепцията за следващ, трети по ред речник на новите думи в българския език и беше извършена редакция на словника за този речник с над 5 000 заглавни думи.

Полската академия на науките, Институт по славистика:

По проекта „Съпоставително изследване на българска и полска фразеология“ беше разработена концепция за съставянето на „Българско-полски речник на активната фразеология“. Бяха разработени словниците на българско-полската и полско-българската част от речника. Резултатите от проекта са представени в три съвместни доклада, изнесени на международни конференции в България и Полша.

По проекта „Онлайн библиография на славянското езикознание“ е извършено проучване на методологически изследвания, засягащи особеностите на ключовите думи по славянско езикознание в системата ISYBISLAW, проблемите с еквивалентността на ключовите думи в различните езици и други езикови проблеми при оптимизацията на търсенето в системата.

Словашката академия на науките

Славистичен институт „Ян Станислав“

По проекта „Българско-словашката междуезикова омонимия в контекста на славянските езици“ беше извършено проучване на лексикографското отразяване на омонимията в съществуващите лексикографски източници за българския и словашкия език и беше ексцерпиран лексикален материал за изследването. Изнесен е съвместен доклад на научна конференция.

Институт за езикознание „Л. Щур“

По проекта „Изследване на българска и словашка лексика със средствата на информационните технологии“ са извършени изследвания върху представяне на специализирана лексика в електронни бази от данни. Изследвана е българската и словашката общоупотребима лексика със средствата на информационните технологии чрез използване на мрежови подходи. Резултатите от проучванията са представени в доклади на две научни конференции и един съвместен семинар.

Румънската академия на науките

Институт за изкуствен интелект „Михай Дръгънеску“

В рамките на съвместния проект „Обогатяване на лингвистични ресурси с деривационно свързани несвободни фрази“ беше формулирана обща схема за единно представяне на несвободните фрази и за описанието на техните характеристики, възможни модификации в структурата, лексикални варианти и синоними, възможни деривационно свързани несвободни фрази. Автоматично бяха описани 8 164 глаголни несвободни фрази въз основа на проверена граматична и семантична информация за несвободните фрази, както и на набор от евристики.

Институт за лингвистика „Й. Йордан – А. Росети“

Продължи работата по проекта „Диастратичното вариране в речника на стария български и на стария румънски език“. През 2018 г. резултатите от изследванията са представени в 7 отпечатани и 11 предадени за печат научни разработки.

По проекта „Европейски лингвистичен атлас“ продължи работата по легендата и коментара на картата „Названия за *ръж*“. Извършени са проверки, уточнения и обобщения за електронните данни за названията на *ръжта* от чуждестранните комисии за седемте основни езикови групи – келтски, романски, германски, угро-фински, кавказки, както и за отделните езици във от тези групи, за мрежата от 2 636 селища на ЕЛА. От членовете на колектива са публикувани 2 статии и 2 статии са предадени за печат.

3.2. Международни проекти с външно финансиране

Проектът „Автоматичният превод на Механизма за свързване на Европа за Председателството на Съвета на Европа“ (CEF Automated Translation for the EU Council Presidency) (CEF No 2016-EU-IA-0121 I), финансиран от Агенцията за иновации и мрежи на Механизма за свързване на Европа, се изпълнява от колектив от Института за български език, Университета на Виена и латвийската компания за автоматичен превод „Тилде“. В рамките на проекта са събрани и лингвистично анотирани новини на български и английски (над 4 500

000 000 думи). Паралелните текстове са съотнесени автоматично, като част от тях са проверени и нормализирани ръчно (над 1 000 000 двойки изречения). Разработена е процедура за създаване и тестване на ресурси от общи и специализирани тематични области, които се използват за обучение на системите за автоматичен превод. Създадени са българо-английски терминологични ресурси (посредством автоматично извличане на термини и техните съответствия и проверка на коректността на резултатите): над 50 000 единици. Създаден е невронен модел за транскрипция на английски имена на български и предаване на български имена на английски. Изготвен е подробен технически отчет за постигнатите резултати по проекта.

Проектът „Многоезикови ресурси за CEF.AT от областта на законодателството“ (Multilingual Resources for CEF.AT in the legal domain), финансиран от Агенцията за иновации и мрежи на Механизма за свързване на Европа, се изпълнява от колектив на Института за български език, Изследователския институт по лингвистика към Унгарската академия на науките, Университета в Загреб, Института по компютърни науки към Полската академия на науките, Института за изкуствен интелект „Михай Дръгънеску“ към Румънската академия на науките, Института по лингвистика „Людовит Щур“ към Словашката академия на науките и Института „Йожеф Стефан“ в Словения. Проектът е фокусиран върху националното законодателство (закони, постановления, наредби и др.) в България, Полша, Румъния, Словакия, Словения, Унгария и Хърватия. Основната цел на проекта е да се разработи устойчива инфраструктура за събиране и семантична обработка на документи от националното законодателство на България, Полша, Румъния, Словакия, Словения, Унгария и Хърватия в помощ на обучението на съвременни системи за автоматичен превод.

През 2018 г. започна изпълнението на проекта „Езикова и етнокултурна динамика на традиционните и нетрадиционни ценности в славянския свят“ в рамките на Програмата ERA.Net.RUS Call 2018 (проект #472–LED–SW) съвместно с Института за славянознание към Руската академия на науките и Института „Ян Станислав“ към Словашката академия на науките. Първоначалните резултати от проучванията на българската част от колектива са представени в 5 отпечатани и 7 приети за печат публикации.

В рамките на проекта „Европейска лексикографска инфраструктура“ (2018 – 2021), финансиран от ЕК, членовете на колектива от Института за български език работиха заедно с изследователи от 16 чуждестранни университети, научни центрове и компании и взеха участие в създаването, онлайн публикуването, попълването, обработването, обобщаването и анализирането на европейските анкети: *The ELEXIS Survey of Lexicographers' Needs* (анкета за лексикографи) и *The ELEXIS Survey of Lexicographers' Needs for Institutions* (институционална анкета за национални лексикографски центрове). Беше изготвен публичният доклад *Проучване на изискванията и нуждите на създателите и ползвателите на речници*.

През 2018 г. продължи работата по международния проект „Общославянски лингвистичен атлас“, в който диалектното многообразие на българския език се разглежда в контекста на славянските езици. През 2018 г. са разработени 10 нови семантични карти (върху мрежа от 853 пункта) за Т. XI „Степени родства“. Публикувани са две статии.. Данните от лингвогеографските атласи са свидетелство за диалектното разпространение на българския език сред останалите славянски езици.

Проф. Светла Коева е национален делегат в Акция по програма COST: European Network for Combining Language Learning with Crowdsourcing Techniques – CA COST Action CA16105, и национално лице за контакт на „Координиране на езиковите ресурси в Европа“ (Language Resources Coordination – ELRC) по Механизма за свързване на Европа

(CEF).

През 2018 г. в рамките на договори за сътрудничество в Института гостуваха **27** чуждестранни учени от **10** страни: Великобритания, Полша, САЩ, Словакия, Сърбия, Румъния, Русия, Италия, Норвегия и Чехия (от тях 5 – по проекти за двустранно междуакадемично сътрудничество, 11 – по проекти на Фонд „Научни изследвания“, 5 – за сметка на изпращащата институция). Участие в различни инициативи на Института (семинари, конференции) с международно участие взеха представители на: Университета на Осло, Университета на Белград, Института за изкуствен интелект „Михай Дръгънеску“ и Института по лингвистика „Й. Йоргу – А. Росети“ към Румънската академия, Института по славянознание към Руската академия на науките, Института по славистика към Чешката академия на науките, Санктпетербургския университет, Норвежкия научно-технически университет, Института по славистика „Ян Станислав“ към Словашката академия на науките, Университета в Улвърхамтън (Великобритания), Института по компютърна лингвистика „А. Замполи“ (Италия), Университета „Кинджо Гакуин“ (Япония), Московския държавен университет „М. В. Ломоносов“, Руския държавен педагогически университет „А.И.Херцен“, Висшето училище по икономика (Русия), Института за математически проблеми в областта на биологията към Руската академия на науките, „Гугъл“.

3.3. Най-значим международен проект с участието на Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ (с илюстрация и кратък текст под нея)

Проектът „Автоматичният превод на Механизма за свързване на Европа за Председателството на Съвета на ЕС“ (CEF Automated Translation for the EU Council Presidency), финансиран от Агенцията за иновации и мрежи на Механизма за свързване на Европа, с ръководител проф. д-р Св. Коева, изпълняван от колектив на Института за български език, Университета на Виена и латвийската компания за автоматичен превод „Гилде“.

Проектът предоставя свободен достъп до инструменти за автоматичен превод, в които е интегрирана платформата за автоматичен превод на ЕС CEF eTranslation, както и система за автоматичен превод между български и английски, базирана на невронни мрежи. Системите за превод са достъпни на адрес <https://www.translate2018.eu/> и са предназначени за автоматичен превод на текстове, документи и уебсайтове, свързани с Естонското, Българското и Австрийското председателство на Съвета на ЕС. Приложенията за автоматичен превод, които предлага проектът, са насочени към публичната администрация, преводачи, журналисти и могат да се използват при всички случаи, в които е необходимо бързо разбиране на съдържанието на даден документ, както и за компютърно подпомогнат превод.

4. Участие на звеното в подготовката на специалисти: форми; сътрудничество с учебни заведения; външни заявители, включително от чужбина; анализ на състоянието, перспективи и препоръки

Институтът за български език е водещ център за изследвания в областта на българския език с дългогодишни традиции в обучението на докторанти. В Института се обучават редовни и задочни докторанти по докторските програми „Български език“ и „Общо и сравнително езикознание“. През 2018 година в Института за български език са се обучавали **девет** докторанти: **двама** в редовна докторантура, **шестима** в задочна докторантура и **един** на самостоятелна подготовка, с ръководители проф. д.ф.н. М. Цибранска, проф. д-р А.

Чолева-Димитрова, проф. д-р Св. Коева, доц. д-р Хр. Дейкова, доц. д-р Р. Станчева, проф. д-р Л. Антонова, доц. д-р А. Кочева. 8 хабилитирани учени от Института са участвали в 14 изпитни комисии, в това число в два университета и в една научна институция в рамките на академията, а 17 учени са подготвили 12 рецензии и 15 становища по процедури за научни степени и академични длъжности.

Учените от Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ активно участват в преподавателска дейност в български университети: Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Нов български университет, Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, Югозападния университет „Неофит Рилски“ – Благоевград. Изнесени са лекционни курсове и спецкурсове в бакалавърски и магистърски програми във висши учебни заведения (480 часа в рамките на 11 лекционни курса, изнесени от 6 лектори) – проф. д.ф.н. М. Стаменов, проф. д.ф.н. А. Чолева-Димитрова, проф. д-р Св. Коева, доц. д-р Я. Милтенов, гл. ас. д-р М. Томов, гл. ас. д-р М. Тодорова. Проф. д-р Е. Мирчева, проф. д.ф.н. М. Цибранска-Костова и проф. д-р Л. Антонова-Василева проведоха спецкурсове на теми, съответно „Актуални проблеми на историята на книжовния български език (X до XIX век)“, „Славянската кирилска книга в Гутенберговата галактика през XV–XVI век“ и „Нестандартни (некнижовни) варианти на българския език“ към Докторантското училище на БАН. Проведени са упражнения и семинари във висши учебни заведения (общо 130 часа в рамките на 2 курса, изнесени от 2 лектори): доц. д-р К. Първанов и гл. ас. д-р М. Михайлова-Паланска. Доц. д-р М. Димитрова е лектор по български език и българска култура в Университета „Екс-Марсилия“, Франция, доц. д-р К. Първанов – в Държавния университет „Ориентале“, гр. Неапол, Италия (до юли 2018 г.), а гл. ас. д-р Н. Паскалев – в Букурещкия университет, Румъния. Трима учени от Института осъществиха преподавателска мобилност по програма „Еразъм+“ (гл. ас. д-р Велислава Стойкова – в Университета „Солент“ в Саутхемптън; проф. д-р Максим Стаменов и гл. ас. д-р Цветана Димитрова – в Университета Ка’ Фоскари във Венеция) с изнесени лекции (8 часа).

По програмата за обучение на студенти в рамките на проекта BG05M2OP001-2.002-0001 „Студентски практики – Фаза 1“ по ОП „Наука и образование за интелигентен растеж“ през отчетната година в Института бяха обучавани **30** студенти.

През 2018 г. Институтът проведе **шест** курса за повишаване на професионалната компетентност на учители по български език на тема: „Синтаксис и пунктуация“ (два), „Езикови ресурси и технологии в помощ на обучението по български език“ (два), „Трудните случаи в правописа, граматиката и пунктуацията на българския език“ и „Познаване на граматичните особености на местния диалект в помощ на учителите по БЕЛ“. Общо 108 учители са получили сертификати за участие и кредити за професионално израстване.

5. Иновационна дейност на звеното и анализ на нейната ефективност

5.1. Осъществяване на съвместна иновационна дейност с външни организации и партньори, включително поръчана и договорирана с фирми от страната и чужбина.

Няма.

5.2. Извършен трансфер на технологии и/или подготовка за трансфер на технологии по договор с фирми, данни за полученото срещу това заплащане; данни за реализираните икономически резултати във фирмите (работни места, печалба, производителност, дял от новите продукти в общия обем на продажбите и т.н.).

Няма.

6. Стопанска дейност на звеното

6.1. Осъществяване на съвместна стопанска дейност с външни организации и партньори (продукция, услуги и др., които не представляват научна дейност на звеното), включително поръчана и договорирана от фирми от страната и чужбина

Няма.

6.2. Отдаване под наем на помещения и материална база

Институтът за български език отдава под наем площ с общ размер 16,5 кв.м.

6.3. Сведения за друга стопанска дейност

Няма.

7. Кратък анализ на финансовото състояние на звеното за 2018 г.

Информацията е изготвена по данни, предоставени от главния счетоводител на Института за български език Мария Петрова

Предоставената субсидия е в размер на 1 254 344 лв.

Субсидията е разпределена основно за следните разходи:

Компонент 1: Заплати и осигурителни вноски – 928 696 лв.

Компонент 2: Научен капацитет – 298 007 лв.

Компонент 3: Средства за текуща издръжка – 5 778 лв.

В приоритетните и централизирани разходи от субсидията са включени и 13 283 лв. предназначени за стипендии и издръжка на докторанти

Утвърдената планова численост на персонала за 2018 г. е 81 щатни бройки, а фактически заетите са средно 76, като средната годишна брутна работна заплата е 11 944 (за сравнение – 9 996 лв. през 2017 г.). Бюджетната субсидия е изразходвана за заплати и осигурителни вноски на персонала по трудови правоотношения, стипендии на докторантите, обезщетения по Кодекса на труда, за провеждане на процедури – „доктор на науките“, „доцент“ и „главен асистент“, за заплащане на режимните разходи и неотложни ремонти. Изразходваните средства за процедури (защита на научна степен) – 4 150 лв. се превеждат като вътрешен трансфер от партията „Развитие“. Към края на годината Институтът за български език няма неизплатени задължения към доставчици на стоки и услуги.

Приходите на Института са на обща стойност 20 304 лв. и са от собствени дейности.

През 2018 г. Институтът за български език е получил трансфери от сключени договори с ФНИ за обща стойност 260 986 лв., както и 13 426 лв. по проекти с МОН. Общо получените трансфери са на стойност 274 412 лв.

Получени са и 14 040 лв. от БАН, по договор ДСД – 2/05.04.2017 г. за подкрепа на развитието на млади таланти.

През 2018 г. Институтът за български език е получил общо 359 854,49 лв. по международни проекти.

2018 г. може да се отчете като финансово стабилна за Института за български език, тъй като не се наложи намаляване на обема на работа или на щата, а напротив – наблюдава се нарастване, макар и все още в недостатъчна степен, на трудовите възнаграждения. При изпълнението на научноизследователските си дейности някои секции на Института за български език изпитват недостиг на финансови средства за провеждане на теренни проучвания за събиране на материали, за участие в конференции и за публикуване на научна продукция.

8. Издателската и информационната дейност на Института за български език за 2018 г.

Показателен факт за изследователската активност на учените от Института за български език е значителният брой публикации (монографии, речници, студии, статии, научно-популярни публикации, учебници и учебни помагала и др.), излезли от печат през 2018 година (219) и приети за печат (102).

Двете издавани от Института за български език списания – „Български език“ и „Балканско езикознание“, и годишникът „Известия на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ се нареждат сред най-престижните и търсени издания по българско и балканско езикознание. В тях публикуват свои трудове не само учени от Института, но и специалисти от други научни центрове към БАН, от много български университети, а също и учени от чужбина.

През 2018 г. продължи традицията отделните броеве на сп. „Български език“ да се подготвят на тематичен принцип (кн. 1 – „110 години от рождението на акад. Владимир Георгиев“; кн. 2 – „Семантична мрежа с широк спектър от семантични релации“; кн. 3 – „Активни процеси в българския език в началото на XXI век“; кн. 4 – с две теми: „Проблеми на граматиката на българския език“ и „Езикова и етнокултурна динамика на традиционните и нетрадиционни ценности в славянския свят“; Приложение 2018 – доклади от Четвъртия форум „Българска граматика“ на тема „Интердисциплинарността в изследванията на българския език“). Списание „Български език“ се реферира в ERIH Plus (European Reference Index for the Humanities); BRILL (Linguistics Bibliography Online), PRO-QUEST (Linguistics & Language Behavior Abstracts); ANVUR (National Agency for the Evaluation of Universities and Research Institutes – Италия); MIAR (Information Matrix for the Analysis of Journals); EBSCO Host; Slavic Humanities Index; Slavistik-portal и др.

През 2018 г. сп. „Балканско езикознание“ подготви и издаде том 57 (общо 244 стр.). Първата книжка съдържа 6 езиковедски материала, 3 рецензии и 1 хроника. Втората книжка съдържа 10 оригинални научни публикации и 1 рецензия. Списание „Балканско езикознание“ е включено в следните бази данни: ANVUR, BRILL, ERIH Plus, L'Année philologique, MIAR, MLA International Bibliography – Pro-Quest, EBSCO Host. През 2018 г. списанията „Български език“ и „Балканско езикознание“ осъществиха успешно проекта си към Фонд „Научни изследвания“ и спечелиха финансиране за следващата 2019 г.

През 2018 година излезе от печат книга XXXI на годишника „Известия на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, която съдържа пет студии и една статия от 6 автори – 4 сътрудници на Института и 2 от Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Годишникът се индексира в Российский индекс научного цитирования (РИНЦ), където са достъпни пълните текстове на публикациите в кн. XXVII – XXXI. В процес на обновяване е

страницата на изданието, където сега са налице в PDF пълните текстове на публикуваните в кн. XXVII – XXXI на Годишника студии и статии: <http://ibl.bas.bg/nautchna-deynost/izdaniya/poreditsa-vizvestiya-na-istituta-za-balgarski-ezik/>

През изтеклата година беше извършена проверка на 10% от библиотечния фонд на Института за български език. При извършената проверка на **3 425** книги от библиотечния фонд на библиотеката на Института за български език не бяха установени липси. Фондът на библиотеката е нараснал с общо **178** библиотечни единици: 42 книги и 136 книжки от периодични издания. Посещенията в библиотеката през 2018 година са **3 581**, а използваните библиотечни документи – **14 341**.

Висока оценка заслужават усилията на учените от Института за български език за разпространяване и популяризиране на резултатите от научната дейност както в академичните среди, така и сред по-широки кръгове от обществото. През 2018 година **51** сътрудници са участвали общо в **69** конференции (от които **40** международни) в страната и чужбина (в Австрия, Гърция, Италия, Полша, Румъния, Русия, Сингапур, Словения, Сърбия, Украйна, Хърватия, Чехия), като са изнесли **181** доклада. През 2018 г. 7 учени от звеното участваха в XVI международен конгрес на славистите в Белград, Сърбия – с доклади в заседанията и тематичните блокове и в заседанията на експертните комисии.

Институтът за български език беше организатор и съорганизатор на **11** национални и международни научни форуми, проведени през 2018 г.

В рамките на честването на 76-ата годишнина от основаването на Института за български език на 15 май 2018 г. се проведе годишната конференция „Научни постижения на Института за български език“ с участието на учени от България и Норвегия. Честването беше съпътствано от изложбата „Българските азбуки“ (от 15 до 18 май 2018 във фойето на Българската академия на науките), представяща глаголицата и кирилицата (стара и съвременна) – постижения на българското културно наследство.

На 12 февруари 2018 година Институтът за български език организира семинара „Преводач 2018“, на който беше представена системата „Преводач“ за Председателството на Съвета на ЕС. Семинарът се проведе в Националния дворец на културата и в него взеха участие преводачи и работещи в областта на връзките с обществеността и публичната администрация.

На 16 февруари 2018 г. в зала „Проф. Марин Дринов“ на Българската академия на науките се проведе научна сесия по повод 110 години от рождението на акад. Владимир Георгиев. В научната сесия взеха участие учени от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ и Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

На 21 май 2018 г. беше организиран семинар под надслов „Език свещен“ или езикова културна памет“. Присъстваха колеги от Института и от Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

На 28 и 29 май 2018 година се проведе третото издание на Международната научна конференция „Компютърната лингвистика в България“ (Computational Linguistics in Bulgaria – CLIB 2018). В конференцията участваха над 80 учени от България, Русия, Сърбия, Румъния, Япония, Украйна, Норвегия, Италия, САЩ, Великобритания. Научната програма бе организирана в няколко основни части: пленарна сесия, в която участваха водещи компютърни лингвисти в световен мащаб (проф. Р. Митков, д-р З. Козарева, д-р С. Рави); 2 специални лекции върху развитието на езиковите умения и четивните способности в ранна детска възраст (на проф. М. Димитрова-Вълчанова, проф. В. Вълчанов и проф. В. Пирели); основна конференция с постерна сесия; специална научна сесия, посветена на лексикално-семантичните мрежи (от типа на УърдНет), организирана в рамките на проекта „Семантична

мрежа с широк спектър от семантични релации“.

Институтът за български език бе съорганизатор на Научна конференция под надслов „Копривщица и копривщенци в новобългарското просветно движение“, посветена на 190 години от рождението на Йоаким Груев, която бе проведена на 12 и 13 септември 2018 г. гр. Копривщица. Другите съорганизатори на форума бяха Дирекция на музеите – Копривщица, Община Копривщица, Пловдивският университет „Паисий Хилендарски“ и УниБИТ – София.

Институтът за български език заедно с Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ организира петото издание на Форума „Българска граматика“ на тема „Динамика на синтактичните идеи на границата на две столетия“, който се проведе на 18 и 19 октомври 2018 г. Бяха представени 16 доклада на учени от Института за български език, Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ (проф. Ив. Савова, проф. В. Попова, ас. Ст. Теофилова), Норвежкия научно-технологичен университет (проф. М. Димитрова-Вълчанова, проф. В. Вълчанов), Санктпетербургския държавен университет (проф. Е. Иванова), Софийския университет (проф. Й. Тишева, проф. Кр. Алексова, проф. П. Осенова, проф. Р. Влахова, доц. М. Джонова), Пловдивския университет (проф. П. Бъркалова, ас. Д. Георгиев), Университета „Проф. д-р Асен Златаров“ (доц. Г. Петрова), Университета по библиотекознание и информационни технологии (гл. ас. Ел. Балабанова), Университета за национално и световно стопанство (доц. Д. Лесневска), Университета за хранителни технологии (доц. П. Несторова). Програмата е достъпна на адрес: <http://ibl.bas.bg/forum-vbaltarska-gramatikav-2018/>. Форумът беше съпътстван от изложбата „Синтактични дървета – картини на мисълта“, организирана от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ и Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“. Форумът събра над 100 учени от цялата страна и чужбина.

На 24 октомври 2018 г. в Представителството на Европейската комисия в България (Дома на Европа, ул. „Георги С. Раковски“ № 124) се проведе Вторият национален семинар за споделяне на езикови ресурси. Събитието се организира в рамките на европейския проект „Координиране на езиковите ресурси в Европа“ (European Language Resources Coordination, ELRC) от Министерството на транспорта, информационните технологии и съобщенията съвместно с Института за български език и Представителството на Европейската комисия в България. Основна задача на проекта „Координиране на езиковите ресурси в Европа“ е да се идентифицират и съберат езикови ресурси, които ще се използват при усъвършенстването на системите за автоматичен превод в платформата за автоматичен превод eTranslation.

Третото издание на форума „Изследователски подходи в обучението по български език“ се проведе на 2 ноември 2018 г. зала „Проф. Марин Дринов“ на Българската академия на науките. Лекторите във Форума бяха от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“; Софийския университет „Св. Климент Охридски“; Професионална гимназия по туризъм, гр. Самоков; Професионална гимназия по електротехника и електроника, гр. Пловдив; 12. средно общообразователно училище „Цар Иван Асен II“, гр. София; Основно училище „Св. Климент Охридски“, гр. Хасково; Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“; Медицинския университет, гр. Пловдив, Нов български университет, Първо основно училище „Христо Смирненски“, гр. Провадия; Средно училище „Св. св. Кирил и Методий“, с. Самуил; Основно училище „Елин Пелин“, с. Стражец; Средно училище „Петко Рачов Славейков“, гр. Кърджали и Средно училище „Васил Левски“, гр. Троян. Форумът предостави възможност на над 150 учени, университетски преподаватели, учители и експерти по български език от цялата страна да се срещнат и да обменят знания и опит, свързани с изследването и обучението по български език. Форумът се проведе в рамките на

кампанията на Института „Написаното остава. Пиши правилно!“, част от проекта „Въвеждане на съвременни методи в образованието и работата с младите таланти“.

На 21 и 22 ноември 2018 г. в Големия салон на Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ се проведе Кръгла маса на тема: „Поглед към славянската аксиология“, част от научната програма на проекта „Езикова и етнокултурна динамика на традиционните и нетрадиционни ценности в славянския свят“ (LED-SW). В Кръглата маса взеха участие учени от Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“, Института по славянознание към Руската академия на науките и Института по славистика „Ян Станислав“ към Словашката академия на науките. Бяха представени 16 доклада – 6 от учени от Института за български език (проф. М. Цибранска-Костова, проф. Ел. Мирчева, проф. М. Китанова, доц. В. Мичева, гл. ас. Й. Кирилова, гл. ас. К. Мичева); 5 от Института по славянознание при Руската академия на науките (проф. Ир. Седакова, проф. Ел. Узеньова, д-р М. Валенцова, д-р Н. Гусев, докторант Е. Струганова) и 5 от Института по славистика „Ян Станислав“ при Словашката академия на науките (проф. П. Женюх, доц. К. Женюхова, д-р Св. Вашичкова, д-р Л. Габор, д-р Л. Вилшинска).

Важна насока в дейността на изследователите от Института за популяризиране на резултатите от техните разработки са публичните изяви в печатните и електронните медии. В резултат на все по-активните медийни изяви на сътрудниците Институтът вече има видимо присъствие в публичното пространство.

На 14 май 2018 година Институтът за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ проведе Ден на отворените врати. Посетителите се запознаха с дейността и научната продукция на Института, наблюдаваха в реално време работата на езиковите консултанти от Службата за езикови справки, научиха интересни факти за българската лексика, фразеология и терминология, за произхода на думите, за диалектното разнообразие и историческото развитие на българския език, за най-новите тенденции при избора на лични имена, за връзката на езикознанието с технологиите и за мястото на технологиите в езикознанието. Бяха представени разработените в Института електронни ресурси за българския език: речници, корпуси, лексикални бази от данни, интерактивна карта на българските диалекти, лингвистични атласи и др. Младите учени организирана занимателни игри, в които посетителите имаха възможност да проверят познанията си по български правопис, граматика, лексика и етимология.

На 15 май 2018 г. в рамките на кампанията „БАН представя своите институти“ в Големия салон на БАН учените от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ запознаха широката общественост със своите най-нови постижения. Бяха представени електронни ресурси, разработени в Института и достъпни за използване в интернет: „Старобългарски речник“ и „Български етимологичен речник“, публикувани на страниците на Електронната библиотека на Института, многотомният „Речник на българския език“, Картата на българските диалекти. За първи път беше представен онлайн справочникът „Езикови справки по интернет“. Присъстващите бяха запознати и с провежданата от няколко години кампания „Написаното остава. Пиши правилно!“ на Института за български език.

Проф. д.ф.н. М. Цибранска-Костова представи научнопопулярна беседа на тема *За буквите* и заедно с гл. ас. М. Абаджиева водиха практически занятия с деца от занималня „Ал. Жендов“ във връзка с Празника на народните будители. Доц. д-р В. Мичева изнесе лекция „Тихонравовият дамаскин – книжовно наследство на град Сопот. Значение и място в историята на българския език и литература“ пред културната общественост в град Сопот в рамките на Семинар, проведен съвместно с преподаватели и ученици от Гимназията по туризъм в гр. Самоков, Библиотека на гр. Сопот, 8 май, 2018. Учени от Института за

български език взеха участие в Международна скайп конференция за студенти и докторанти, изучаващи български език, организирана от Мелитополския университет „Б. Хмелницки“ на 2 май 2018.

Показателен е стремежът на голяма част от учените да публикуват свои разработки в интернет и да осигуряват онлайн достъп до създадени от тях езикови ресурси, което дава възможност на повече хора (включително и неспециалисти) да се запознаят с тях и да ги използват.

9. Информация за Научния съвет на звеното

Прилага се.

10. Копие от Правилника за работа в звеното

http://ibl.bas.bg/wp-content/uploads/2014/09/Pravilnik_za_ustroystvoto_i_deynostta_IBE.pdf

11. Списък на използваните в отчета и приложенията към него съкращения

Прилага се.

12. Приложения към Годишния отчет на Института за български език за 2018

година

Протокол от заседанието на Общото събрание и Научния съвет на Института за приемане на отчета.

Попълнен файл *Spravka_personal_2018*.

Списък с излезлите от печат публикации през 2018 г., генериран от системата SONIX.

Списък на цитатите за 2018 г., генериран от системата SONIX.

Илюстративен материал (илюстрации и пояснителен текст).

Информация за Научния съвет на звеното.

Списък на използваните в отчета и приложенията към него съкращения.

30.01.2019 г.

Проф. Светла Коева, директор на Института за български език